

DA KRIGEN KOM TIL HØJSKOLEN

- om beslaglagte højskoleers vilkår 1940-46

Af Lars Thorkild Bjørn

Højskolehistorisk Forening

© Højskolehistorisk Forening
2022

Forfatter: Lars Thorkild Bjørn
Redaktør: Lisbeth Magnussen
Fotoredigering: Preben Christiansen
Layout: Katrine Dahlerup
Forsidefoto: Helge Heger,
Svendborg Byhistoriske Arkiv,
Ryslinge Højskole maj 1945.

Denne beskrivelse af højskolerne under besættelsen ville ikke være blevet til noget uden støtte fra mine kolleger i Højskolehistorisk Forenings bestyrelse og på højskoler og andre frie skoler. Særligt vil jeg fremhæve den hjælp, som jeg har fået fra lokalhistoriske arkiver, der trods coronanedlukning har hjulpet med meget væsentlige oplysninger og billedmateriale. Endelig vil jeg takke bestyrelsesmedlem Lisbeth Magnussen for hendes ihærdige optimisme og praktiske hjælp.

Lars Thorkild Bjørn

INDHOLD

Den tyske besættelse	3
Befrielse og kaos	3
Det daglige højskoleliv under besættelsen	3
Ikke-beslaglagte skoler	5
Danske højskoler under besættelsen – oversigt	6
Alfabetisk fortegnelse:	
Andelsskolen, Middelfart	7
Antvorskov Højskole	7
Ask Højskole	7
Askov Højskole	7
Bornholms Højskole	7
Borups Højskole	7
Brøderup Højskole	7
Børkop Sygeplejehøjskole	8
Danebod Højskole	8
Den Internationale Højskole, Helsingør	8
Den jyske Idrætsskole, Vejle	8
Diakonhøjskolen, Aarhus	8
Engelsholm Højskole	8
Esbjerg Arbejderhøjskole	9
Fårevejle Sygeplejehøjskole	10
Galtrup Højskole, Mors	11
Gerlev Idrætshøjskole	11
Grundtvigs Højskole	11
Hadsten Højskole	11
Haslev Højskole	12
Haslev udvidede Højskole	12
Haslev Håndværkerhøjskole	13
Hoptrup Højskole	13
Horne Højskole	13
Husmandsskolen Odense	13
Kerteminde Højskole	13
Krabbesholm Højskole	13
Københavns Højskole (Bording)	13
Købmandshvile, Hørsholm	15
Køng Højskole	15
Lollands Højskole, Søllested	15
Luthersk Missionsforenings Højskole	15
Nørre Nissum Højskole	16
Odder Højskole	16
Ollerup Folkehøjskole	17
Ollerup Gymnastikhøjskole	18
Ollerup Håndværkerskole	19
Roskilde Arbejderhøjskole	19
Ry Højskole	20
Ryslinge Højskole	20
Rødning Højskole	21
Rødkilde Sygeplejehøjskole	22
Rønne Højskole	22
Rønshoved Højskole	22
Skals Højskole	22
Snoghøj Gymnastikhøjskole	23
Stevns Højskole	23
Store Restrup Husmandsskole	24
Støvring Højskole	24
Testrup Sygeplejehøjskole	24
Tommerup Højskole	24
Try Sygeplejehøjskole	24
Tølløse Baptisthøjskole	25
Ubberup Højskole	25
Uldum Højskole	25
Vallekilde Højskole	25
Vestbirk Højskole	25
Vesterdal Højskole	25
Vinding Husmandsskole	25
Vrå Højskole	25
Aaby Højskole (Åbybro)	25

DA KRIGEN KOM TIL HØJSKOLEN

– om beslaglagte højskoleers vilkår 1940–46

Under 2. verdenskrig var ca. 40 danske højskoler beslaglagt af den tyske værnemagt med henblik på indkvartering af tyske soldater eller flygtninge.

Af Lars Thorkild Bjørn

Den 11. marts 2020 meddelte statsminister Mette Frederiksen at "Danmark lukkede ned." Det skyldtes den faretruende covid-pandemi og for alle højskoler betød det, at de snarest skulle sende eleverne hjem. Tusinder af unge håbefulde højskoleelever måtte sige farvel til deres højskoleophold.

Det var ganske ekstraordinært, men lignende "nedlukninger" for danske højskoler er faktisk sket tidligere – dog mest enkeltvist – nemlig under Danmarks besættelse 1940-45. Her blev 2/3 af højskolerne beslaglagt af den tyske værnemagt i kortere eller længere tid. Da der var flest indkvarterede på disse højskoler, var der ca. 6.000 værnemagtsoldater, der fra marts 1945 afløstes af knap 11.000 civile flygtninge og sårede soldater.

18 højskoler undgik beslaglæggelse, mens de beslaglagte skoler enten måtte lukke helt eller fortsætte deres virke i lejede lokaler. Enkelte beslaglagte højskoler kunne modtage elever fra efteråret 1945, men de fleste kom først i gang i løbet af 1946.

Højskolehistorisk Forening har udarbejdet en alfabetisk oversigt med beskrivelser af såvel beslaglagte som ikke-beslaglagte højskoler, men først lidt om de mere generelle vilkår for højskolerne under og lige efter krigen.

DEN TYSKE BESÆTTELSE

Allerede i de første dage efter den tyske besættelse af Danmark 9. april 1940 blev tre militærstrategisk beliggende højskoler beslaglagt af den tyske værnemagt: Snoghøj, Esbjerg og Helsingør.

Med folkestrejkerne og forhandlingspolitikens sammenbrud 29. august 1943 begyndte værnemagten at udstationere tyske tropper rundt om i landet. Fem fynske højskoler blev beslaglagt og i de følgende måneder blev især jyske højskoler inddraget til kaserner for tyske soldater.

Også andre skoler end højskolerne blev berørt: af landets 24 landbrugsskoler var 11 beslaglagte og af 66 efterskoler havde tyskerne inddraget 25.

Den 4. februar 1945 udsendte Adolf Hitler et "Führerbefehl", der gav ordre til at tyske "folkefæller" som ville undgå den røde hærs fremmarch skulle evakueres til Riget og Danmark.

Det medførte et kapløb med alle typer af skibe fra Østpreussen (=Kaliningradområdet) og det nordlige Polen over Østersøen mod København. Frem til krigens afslutning ankom ca. 245.000 civile flygtninge, særlig kvinder og børn, samt 100.000 sårede soldater til Danmark. Størsteparten kom med skib til Københavns Frihavn. Ca. 30.000 flygtninge nåede aldrig frem – de omkom på Østersøen.

BEFRIELSE OG KAOS

Tysklands kapitulation skete til Montgomery og hans engelske styrker og trådte i kraft 5. maj 1945 kl. 8 morgen. Værnemagtens forlægninger i Danmark havde natten mellem 4. og 5. maj fået ordre fra den tyske overkommando i Silkeborg, om at en overgivelse kun kunne finde sted til engelske tropper og, at de tyske soldater beholdt deres våben. De forblev i deres stillinger og fortsatte deres bevogtningsopgaver. Tropperne havde ordre om ikke at efterkomme nogen opfordring til at nedlægge våbnene eller til at afgive bevogtningerne og til at slå ethvert forsøg på at gennemføre dette ned med magt.

Denne ordre førte en del steder i Danmark til utilsigtede opgør med frihedskæmpere. Det betød samtidig at værnemagtens soldater stadig patruljerede omkring beslaglagte bygninger som højskolerne.

Nogle steder lod værnemagten flygtningene i stikken. Enkelte af de øverst ansvarlige personer havde forladt landet eller var i færd dermed og lod flygtninge sejle deres egen sø.

8. maj blev et nyt Ministerium for Særlige Anliggender oprettet til at tage sig af flygtningesagen og de kommunale luftværnschefer ved Statens Civile Luftværn skulle herefter overtage det lokale ansvar med forplejning, medicin, lægehjælp og indhegning af bygninger og lejre ude i kommunerne. I praksis blev det CBU (Civilbeskyttelsestjenestens Udrykningskolonne) ofte hjulpet af frihedskæmpere, der klarede opgaven.

I løbet af sommeren 1945 fik socialdemokraten Johs. Kjarbøl ganske hurtigt sat orden på det nye ministerium og den håbløse situation. I løbet af efterårsmånederne begyndte man herefter at samle tyske flygtninge i særlige lejre, hovedsagelig i tidligere tyske militærforlægninger i Jylland med Oksbøllejren som landets største. I løbet af 1946 blev de fleste højskoler tilbageleveret og kunne genoptage højskolevirksomheden på egne skoler.

DET DAGLIGE HØJSKOLELIV UNDER BESÆTTELSEN

I Fridlev Skrubbeltangs bog *Den danske Folkehøjskole* (1946) skriver han, at Højskolens arbejdsvilkår blev forringet, men blev alligevel langt bedre end man havde turdet vente efter flere års besættelse.

Det bør også nævnes, at under de to første år af besættelsen sad den radikale Jørgen Jørgensen som undervisningsminister inden han af tyskerne blev tvunget over som indenrigsminister. Jørgen Jørgensen havde tidligt talt om en "folkelig front" for dansk sindelag og ansvarsfølelse.

5. maj 1945 stod tyske soldater vagt ved Ry Højskole, der til gengæld fejrede befrielsen med samtlige nordiske flag hængende ud af vinduerne på Stationsvej i Ry.
Foto: Ry Lokalkiv.

Flygtningeindkvartering i OD-hallen, Ollerup Gymnastikhøjskole 1946. Foto: Helge Heger, Svendborg Byhistoriske Arkiv.

I sommeren 1942 fik han gennemført den historisk skelsættende lovgivning, der omfattede højskoler, landbrugsskoler, efterskoler, aftenskoler, ungdomsskoler for ufaglærte samt husholdningsskoler under devisen: "Folkeoplysning er vort folks største løftestang". Den nye højskolelov gav øget statsstøtte til elever, tilskud til lærerlønninger og bygningstilskud samt lån til højskoler, der ønskede at blive selvejende institutioner.

Mange havde regnet med en kulturkamp i lighed med den som udkæmpedes i Norge. På det kulturelle område fik vi heller ikke efter 29. august 1943 "norske tilstande". Askovforstanderen J. Th. Arnfred sagde således i 1945: "Det var næsten ydmygende, så lidt tyskerne brød sig om, hvad der blev sagt i forsamlingshuse og fra højskolernes talerstole. Selv de voldsomste ord synes nogenlunde farefri for taleren."

Den del af højskoledriften som ubetinget havde det sværest under besættelsen var kostforplejningen. Den første rationering af fødevarer samt benzin og kul kom i september 1939, og inden udgangen af 1940 var yderligere dagligvarer som brød, gryn, smør, margarine og sæbe blevet rationeret.

De højskoler der ikke havde landbrug tilknyttet skolen, erhvervede ofte en gård med husdyrhold for på den måde at sikre de almindeligste fødevarer. Dygtige køkkenchefer blev virkelig værdsat og påskønnet.

Mette Fog Pedersen, Rødding fortæller: "Naturligvis mærkedes krig og besættelse mere og mere på de fleste områder. Trafikforholdene var håbløse, rationering og erstatningsvarer prægede i stigende grad kosten. Ting man før havde anset for selvfølgelig blev luksusvarer. Hvad ville man f.eks. ikke have givet for et stykke fint toiletsæbe. Man var led og ked af de evindelige stopperi på de samme gamle silkestrømper. Vort tøj var slidt. Men det der lå i butikkerne, var ikke værd at eje."

Ligeledes blev opvarmning af højskolernes lokaler også et stort problem. Kul og koks var rationeret. I de sidste besættelsesår blev kun fælleslokaler opvarmet – i reglen med tørv og enkelte steder i Jylland med brunkul. Sivsko blev det foretrukne fodtøj for højskoleelever.

Der blev gennem hele perioden 1940-1945 inddraget dansk ejendom til værnemagtens formål, og i nogle tilfælde gik dette ud over højskoler, der ofte med få timers varsel blev "beslaglagt til andet formål". Efter aftale med de danske myndigheder måtte beslaglæggelserne ikke omfatte privat beboelse. Denne aftale medførte næsten alle steder specielle forhold ved værnemagtens overtagelse af højskolebygninger, idet skolens forstander og i reglen køkkenpersonalet samt enkelte lærere havde deres boliger i højskolernes labyrintiske bygninger. På denne måde kom en del danske til at leve side om side med "de fremmede".

IKKE-BESLAGLAGTE SKOLER

Det er de tyske beslaglæggelser, der er hovedtemaet for denne beskrivelse, men det lykkedes for 18 skoler at undgå direkte tysk indblanding i højskolelivet. Disse skoler er:

Ask Højskole
Bornholms Højskole
Borups Højskole
Brøderup Højskole
Den jyske Idrætsskole, Vejle
Diakonhøjskolen, Aarhus
Galtrup Højskole, Mors
Horne Højskole
Københavns Højskole (Bording)
Købmandshvile, Hørsholm
Lollands Højskole, Søllested
Rødkilde Sygeplejehøjskole
Try Sygeplejehøjskole
Ubberup Højskole
Uldum Højskole
Vallekilde Højskole
Vesterdal Højskole
Vinding Husmandsskole

"Det var næsten ydmygende, så lidt tyskerne brød sig om, hvad der blev sagt i forsamlingshuse og fra højskolernes talerstole. Selv de voldsomste ord synes nogenlunde farefri for taleren."

DANSKE HØJSKOLER UNDER BESÆTTELSEN

ALFABETISK OVERSIGT

Den alfabetiske oversigt omfatter alle højskoler – med hovedvægt på de beslaglagte – men i enkelte tilfælde har det også været naturligt at nævne naboskoler som landbrugsskoler, håndværkerhøjskoler, husmandsskoler, husholdningsskoler og efterskoler. Ved enkelte højskoler nævnes tillige særlige episoder eller personer, der har spillet en rolle i samarbejdet med eller modstanden imod besættelsesmagten.

BESLAGLAGTE HØJSKOLER	Beslaglagt i perioden	Soldater	Flygtninge
Andelsskolen, Middelfart	29. aug. 43 - dec. 43 + jan. 44 - 4. feb. 46	*	*
Antvorskov Højskole	3. okt. 43 - april 46	*	
Askov Højskole	7. marts 45 - juli 45		*
Børkop Sygeplejehøjskole	april - maj 40 lejet af DK militær. + feb. 45 - 10. maj 45	*	
Danebod Højskole	7. nov. 44 - nov. 45	*	*
Den Internationale Højskole	10. april - 15. aug. 40 + 30. sept. 43 - nov. 45	*	
Engelsholm Højskole	marts 44 - maj 45	*	
Esbjerg Arbejderhøjskole	9. april 40 - maj 46	*	*
Fårevejle Sygeplejehøjskole	feb. 45 - 8. juli 45	*	*
Gerlev Idrætshøjskole	23.-30. aug. 43 + 16. nov. 43-1. feb. 44 + 22. mar. 45 -16. marts 46	*	*
Grundtvigs Højskole	26. marts 45 - 1. april 46		*
Hadsten Højskole	7. aug.-15. okt. 43 + 28. nov. 43-5. jan 44 + 27. dec. 44 - okt. 45	*	*
Haslev Højskole	10. marts 45 - 17. maj 45	*	*
Haslev udvidede Højskole	10. marts 45 - april 46		*
Haslev Håndværkerhøjskole	5. marts 45 - april 46		*
Hoptrup Højskole	dec. 44 - maj 45	*	
Husmandsskolen Odense	4. okt. 43 - bombet 17. april 45	*	
Kerteminde Højskole	10. april 45 - 8. juli 46		*
Krabbesholm Højskole	4. marts 45 - 8. juni 46		*
Køng Højskole	21. april 45 - 24. jan. 46		*
Luthersk Missionsforenings Højsk.	10. april 40 - maj 40 + 27. sept. 43 - 6. marts 46	*	*
Nørre Nissum Højskole	5. dec. 43 - 7. maj 45	*	
Odder Højskole	31. marts - 6. aug. 43 + 28. okt. 43 - 7. jan. 44 + sept. 44 - jul 45	*	
Ollerup Folkehøjskole	8. okt. 43 - 16. marts 46 og et enkelt hus til 1. sept. 46	*	*
Ollerup Gymnastikhøjskole	8. okt. 43 - april 47	*	*
Ollerup Håndværkerskole	8. okt. 43 - nov. 46	*	*
Roskilde Arbejderhøjskole	april 45 - april 46		*
Ry Højskole	16.-25. april 40 + aug. 43 - okt. 44 + jan. 45 - maj 45	*	
Ryslinge Højskole	11. nov. 43-marts 44 + 15. sep.-6. okt. 44 + 26. marts 45-feb. 46	*	*
Rødding Højskole	nov. 44 - 11. maj 45	*	*
Rønde Højskole	1. jan 45 - 13. maj 45	*	*
Rønshoved Højskole	10. marts 45 - 13. dec. 45		*
Skals Højskole	10. april 40 - ca. 25. april 40	*	
Snoghøj Gymnastikhøjskole	9. april - 22. juli 40 + 6. feb. 44 - 22. okt. 45	*	
Stevns Højskole	10. april 45 - maj 45	*	
Store Restrup Husmandsskole	okt. 43 - april 45	*	
Støvring Højskole	jan. 44 - 20. aug. 45	*	*
Testrup Sygeplejehøjskole	15. april 45 - 13. feb. 46		*
Tommerup Højskole	22. marts 45 - 1. marts 46		*
Tølløse Baptisthøjskole	14. feb. 45 - 7. maj 45	*	
Vestbirk Højskole	16. juni 44 - maj 45	*	
Vrå Højskole	21. feb. 45 - 20. okt. 45	*	*
Aaby Højskole (Abybro)	11. nov. 43 - 1. jan. 46	*	*

ALFABETISK FORTEGNELSE

Kilder: HB henviser til Højskolebladet, årgang og side.
Øvrige kilder er angivet.

Højskolenaavne med * angiver beslaglagte højskoler.

ANDELSSKOLEN, MIDDELFART*

29. august 1943 beslaglagde den tyske kommandant i Middelfart skolen som interneringslejr for danske befalingsmænd: 180 officerer og 20 menige. Den 22. oktober ophørte interneringen, hvorefter hagekorsflaget blev hejst over skolen og skolen blev tysk kaserne indtil december 1943. Det nye karlehold begyndte januar 1944, men allerede efter tre uger kom tyskerne igen og undervisningen blev flyttet til Hindsgavl Slot. Fra 25. marts 1945 blev skolen overtaget af 500 flygtninge og efter 5. maj blev højskoleforstander Godsk lejrchef indtil skolen blev rømmet 4. februar 1946.

Kilde: Fra andelsskole til moderne kursuscenter 1932–2012. Severins 80-års jubilæumsskrift samt S. Mørk i HB 45/266.

ANTVORSKOV, SLAGELSE*

Beslaglagt 6. oktober 1943 som kaserne for 100-200 soldater. Senere blev den befalingsmandsskole med hagekorsflaget hejst for at slutte med 150 store drenge til militæruddannelse. Fra 1. april 1945 kom 450 flygtninge – heraf 275 børn. Sommerskolen 1944 blev afholdt på Bødstrup gods nær Høng. Vinterskolen 44-45 var planlagt på Liselund, men aflyst da den blev taget af Schalburgkorpset. Sommerskolen 1945 blev igen gennemført på Bødstrup. Forstander Erik B. Nissen skriver "Da vi 6. oktober 1943 rykkede ud af vort hjem græd børnene, og vi andre var ikke langt fra det, men jeg søgte at trøste dem med, at nu kunne de engang fortælle deres børnebørn om, hvordan de som små blev jaget hjemmefra, da fjenden var i landet og "tyskerne reves om Danmark".

Antvorskov var beslaglagt til marts 1946. Vinterskolen 44-45 aflyst. Sommerskolen begyndte 3. maj 1946 på Antvorskov med 102 unge piger.

Kilde: Erik B. Nissen i HB 45/275 & 46/82.

ASK HØJSKOLE, V/ÅRHUS

"Vi har haft den for en højskole sjældne lykke helt at have undgået beslaglæggelse."

Kilde: Citat fra Ask Højskoles Årsskrift 1945. HB 46/164.

ASKOV HØJSKOLE, VEJEN*

7. marts 1945 kom den første indkvartering af tyske soldater. De krævede kun Festsalen og hævdede, at det kunne ske uden at hindre skolens arbejde. Afspærringer blev etableret så elever og soldater ikke løb på hinanden, og et par dage efter var de væk. Men 13. marts modtog skolen "vorbescheid" om beslaglæggelse, som blev iværksat 22. marts. Undervisningen blev opretholdt til lørdag før palmesøndag 24. marts, der blev afrejsedagen.

Alle skolens lokaler blev afleveret fuldt monteret, både køkken, undervisningslokaler og elevværelser. Kun biblioteket og lærernes private lejligheder gik fri. Festsalen og Hvide Hus var indrettet til lazaret for sårede soldater – og senere for flygtninge. Da der var flest, var der over 1000

personer på skolen. På valgmenighedens kirkegård blev 25 soldater, 40 børn og 2 flygtninge begravet.

En lille gruppe elever blev trods den tyske tilstedeværelse tilbage i området omkring Askov – det var folk, der var gået under jorden, herunder nogle politifolk. 17. april blev tre af dem overrumplet af en tysk patrulje ved Skodborghus. To blev dræbt og den sidste blev hårdt såret bragt til Hvide Hus, hvor tyskerne havde indrettet lazaret. Ved den tyske præsts mellemkomst fik valgmenighedspræst Dons Christensen mulighed for at være sammen med den sårede sabotør en kort stund.

Trods krigsrygte ankom deltagerne i nordisk lærerkursus til Askov i løbet af 4. maj. Man samledes om aftenen til velkomsttale af Roar Skovmand i Askovhus. Midt under dette brød Andreas Nielsen og Dons Christensen pludselig ind og meddelte, at tyskerne havde kapituleret. Alle rejste sig op og sang "Der er et yndigt land", J. Th. Arnfred holdt en kort tale og man sang "Kærlighed til Fædrelandet".

5. maj blev der festet i Askov med flaghejsning ved dammen og et kort samvær i kirken, hvor man sang "I al sin glans". To lærere var dog ikke med: Jens Kruuse og Jørgen Bøgh var "tjenstgørende" i modstandsbevægelsens region III i Kolding, hvor Røddinglæreren Johannes Rosen-dahl havde været leder indtil han blev anholdt og indsat i Staldgården på Koldinghus.

Der var tilmeldt 118 unge piger til sommerskolen, der skulle begynde 3. maj. Men forstander Arnfred var i svære overvejelser efter at store dele af skolen var besat. Deltagerne i Lærerkurset kunne rummes på Askovhus. Men turde man indbyde over 100 unge piger, hvis krigshandlingerne kom op i Jylland? Ved et tilbud fra Ladelund Landbrugsskole blev det besluttet at udsætte skolen til juni, så kunne der blive to måneder på Ladelund og forhåbentlig en måned i Askov. Lidt over 50 unge piger tog imod tilbuddet og mødte op 2. juni. Ladelunds godt 40 karle boede i hovedbygningen og Askov-pigerne oven over landbrugsskolens lærerboliger. Desuden var der indkvarteret godt 100 tyske flygtninge. På trods af at de tre grupper boede ganske tæt, gik de første to måneder godt.

Askov Højskole blev allerede i juli måned frigivet, så sommerskolens sidste måned blev afholdt i de lokaler, der var rømmet for flygtninge.

Kilde: Askov Lærlinge, Årsskrift 1945 og 1946.

BORNHOLMS HØJSKOLE

Skolen har været skånet for beslaglæggelse.

Sommerskolen begyndte 3. maj 1945, men sovjet-angrebet på Nexø og Rønne 7. og 8. maj medførte at eleverne blev sendt hjem eller til venner på øen i en lille uges tid.

Kilde: HB 46/214 og sams-arkiv.dk.

BORUPS HØJSKOLE, KØBENHAVN

Skolen havde ingen boende elever – er derfor ikke medregnet.

Kilde: Citat af Arnfred. HB 45/257.

BRØDERUP HØJSKOLE, TAPPERNØJE

Har ikke været beslaglagt, men sommerskolen 1945 måtte aflyses p.g.a. uro i landet omkring 3. maj.

Kilde: Brøderupbogen 1945. HB 46/215.

BØRKOP SYGEPLEJEHØJSKOLE, BØRKOP*

I 1940 blev omkring 60 danske soldater indkvarteret på højskolen – et godt tilskud til en betrængt økonomi.

En dag i februar 1945 opsøgte to tyske officerer forstander Søren Borello og krævede skolen beslaglagt næste morgen kl. 8. Værnemagten skulle bruge skole til indkvartering af soldater. Forstanderboligen ville ikke blive berørt.

I løbet af eftermiddagen lykkedes det 80 elever at pakke og rejse, og næste morgen tidlig ankom de tyske soldater med fuldt krigsudstyr, en hel del stjålne nordbakker (= heste) og 20 russiske krigsfanger.

Højskolen blev af tyskerne gjort til en veritabel fæstning med vagtposter, der krævede løsensordet, før man fik lov at komme ind på skolens område.

Omkring 10. maj forlod soldaterne højskolen. Nu marcherede de ikke mere, de traskede af sted, belæst med våben, mad og tøj sydpå. Efter en gennemgribende restaurering kunne højskolen igen åbne og det skete med en fest for byens borgere. Dagens festtaler var digter og apoteker Mads Nielsen fra Kolding, der her præsenterede sin befrielsessang: "En lærke letted...."

Kilde: *Børkop Højskoles hjemmeside (www.imb.dk)* og *Per Borellos erindringer v. forstander Robert Bladt 2021.*

DANEOD HØJSKOLE, ALS*

– blev beslaglagt 7. nov. 1944 til militær forskole for 200 unge Hitlerjugend-drenge, der bl.a. fik undervisning i skiløb (forberedelse til krig i Norge?). Som militær enhed forlod de skolen på befrielsesdagen, og i stedet ankom 118 unge flygtninge fra Østpreussen. Ved deres afrejse 10. juni blev der øvet hærværk over alt. Den 12. juni ankom 180 allierede krigsfanger og flygtninge hovedsaglig fra Italien og Polen. En betydelig afspænding fandt sted, da italienerne blev afløst af 147 flygtninge fra Estland. En hærget højskole kunne trods alt genåbne den 18. november 1945 med 118 karle.

Da forstander Frede Terkelsen havde medvirket til at skjule jødiske flygtninge i Alsingerstuen og Notmark præstegård var han i en periode "under jorden"

Kilde: *Højskolens årsskrift 1945, HB 46/179* og *Mogens Hemmingsen og Gunner Rasmussen i årsskriftet.*

DEN INTERNATIONALE HØJSKOLE, HELSINGØR*

Med den tyske besættelse 9. april søgte man at få de mange udenlandske elever væk. Nogle nåede med færgen til Helsingborg og kom via Sverige tilbage til deres hjemlande. For de resterende elever sluttede skolen 20. april. Skolen var delvis beslaglagt af tyske soldater fra 11. april frem til 15. august 1940.

Fra 30. september 1943 blev hele skolen beslaglagt til kaserne for værnemagten. Kun forstander Manniche med familie blev boende. Vinterskolen 1943-44 blev gennemført med 40 elever i en ejendom i Snekkersten.

Vinteren 1944-45 var det umuligt at holde højskole. Først i maj 1945 forlod de tyske soldater skolen og i august kunne man åbne med et fem ugers "rekreationskursus" for 200 hollandske frihedskæmpere. Derefter fulgte et to måneders kursus for canadiske soldater, der i en orlovsperiode ville studerede dansk landbrug. Selve vinterskolen åbnede november 1945 med 25 danske elever indlogeret på Den Internationale Efterskole, en nabobygning som forstander Manniche havde erhvervet i 1941.

Med den tyske besættelse opstod der et problem for skolens britiske lærer Percy Wait med familie. Det

lykkedes dog familien at få dansk statsborgerskab dagen før tyskerne internerede alle briter. Den tyske lærer August Henning blev i sept. 1944 sammen med sin familie indkaldt til "arbejdstjeneste" i Jylland. Det nægtede han og måtte "gå under jorden". Sønnen Peter blev sendt til tidligere elever på landet, hustruen blev "husassistent" med falske legitimationskort og Henning selv flygtede over Sundet til Sverige. Da han efter 5. maj 1945 ville tage tilbage til Helsingør, var det umuligt. Alle tyske medborgere i Sverige skulle interneres, så han gik igen "under jorden" frem til juli før han kunne komme tilbage til Helsingør og højskolearbejdet.

Kilde: *Skolens årsskrifter 1945 og 1946. IHS-bladet (elevforeningsblad) - artikler af Peter Manniche december 1945 og maj 1946.*

DEN JYSKE IDRÆTSSKOLE, VEJLE

(nyåbnet skole fra 1943) "Normal" skoledrift, ingen soldater eller flygtninge. Skolens grundlægger og forstander Sv. Aage Thomsen, nogle lærere og elever var dybt involveret i modstandsbevægelsen.

Kilde: *Den jyske Idrætsskole - skolens egen historiske hjemmeside: historie.vih.dk. Viceforstander Lars Olesens morgen-samling 2020 med film og lydindslag fra forstander Sv. Aage Thomsens optagelser af elevernes illegale træning og jernbansprængning vinteren 1944-45 på Den jyske Idrætsskole i Vejle. (Varighed 36 min.) www.historie.vih.dk/hojskolens-historie-live-modstandskampen/*

DIAKONHØJSKOLEN

– der dengang lå inde i Aarhus blev ikke beslaglagt af værnemagten eller brugt til flygtninge.

Kilde: *Finn Andersen: Diakonhøjskolens historie. Diakonhøjskolens forlag. 2005.*

ENGELSHOLM HØJSKOLE, V/JELLING*

Højskolen blev indviet 3. november 1940. Fra marts 1944 til maj 1945 var skolen beslaglagt af tyskerne som kaserne for officererne ved Vandel Flyveplads. Højskolen flyttede derfor undervisningen til Haraldskær Vandrehjem, hvor virksomheden fortsatte indtil maj 1945. Det var ikke vild luksus, da der var das i gården og én bruser med koldt vand til 40 elever og personale og 10-12 elever på hver sovesal. Personalet og lærerne boede forskellige steder i Haraldskær.

De tyske soldater forlod Engelsholm 9. maj, og man påbegyndte en indflytning. Men 10. maj kom oberst Kraus, den tyske kommandant på Vandel Flyveplads, og klistrede gule plakater på bygningen, hvori det meddeltes, at Engelsholm var beslaglagt af den tyske værnemagt til brug for engelske soldater. Stiftamtmand Peder Herschend, leder af Silkeborgkontoret (Det danske udenrigsministeriums kontaktkontor til den tyske værnemagts overkommando) klarede sagen med værnemagts sidste folk i Vandel og Sune Andresen kunne fortsætte indflytningen. I november 1945 genåbnede højskolen på Engelsholm Slot med 45 elever.

Kilde: *Helle Andresens erindringer på Højskolehistorisk Forenings hjemmeside (hojskolehistorie.dk). HB 45/396 og 46/165. John T. Lauridsen, Silkeborgkontorets sidste dage: Peder Herschends dagbog omkring den tyske kapitulation maj 1945. Kongelige Bibliotek. Fund og Forskning, 49, 337-420. 2010.*

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE*

– blev den 9. april 1940 beslaglagt af værnemagten. Ledelsen fik tre dage til at rømme bygningen. Eleverne blev sendt hjem med et uldtæppe. 240 tyske soldater indtog højskolen 12. april. Herefter blev gymnastiksalen og foredragsalen brugt som sovesale og der blev strøet halm på gulvet.

Forstander Poul Hansen fik aftalt med forstander Arnfred, Askov Højskole, at et sommerhold med 16 piger kunne afvikles 1940 i Grønnegården i Askov.

Vinterskolen 1940-41 blev afviklet på Bramming Hovedgård.

Herefter blev Arbejderhøjskolens virksomhed flyttet til Kragelund på Frijsenborg Gods ved Hammel (bygningen lå på Kragelundvej 55 i Haurum sogn). Her var plads til 45 elever + medarbejdere. Anden juledag 1944 kom værnemagten og krævede indkvarterings-muligheder for soldater, og man flyttede igen. Pinsebevægelsens "Pilgrimshytte" i selve Haurum landsby blev lejet, og al løsøre søgte man med hjælp af skovarbejderne fra godset at redde. Imidlertid kom der aldrig tyske soldater til

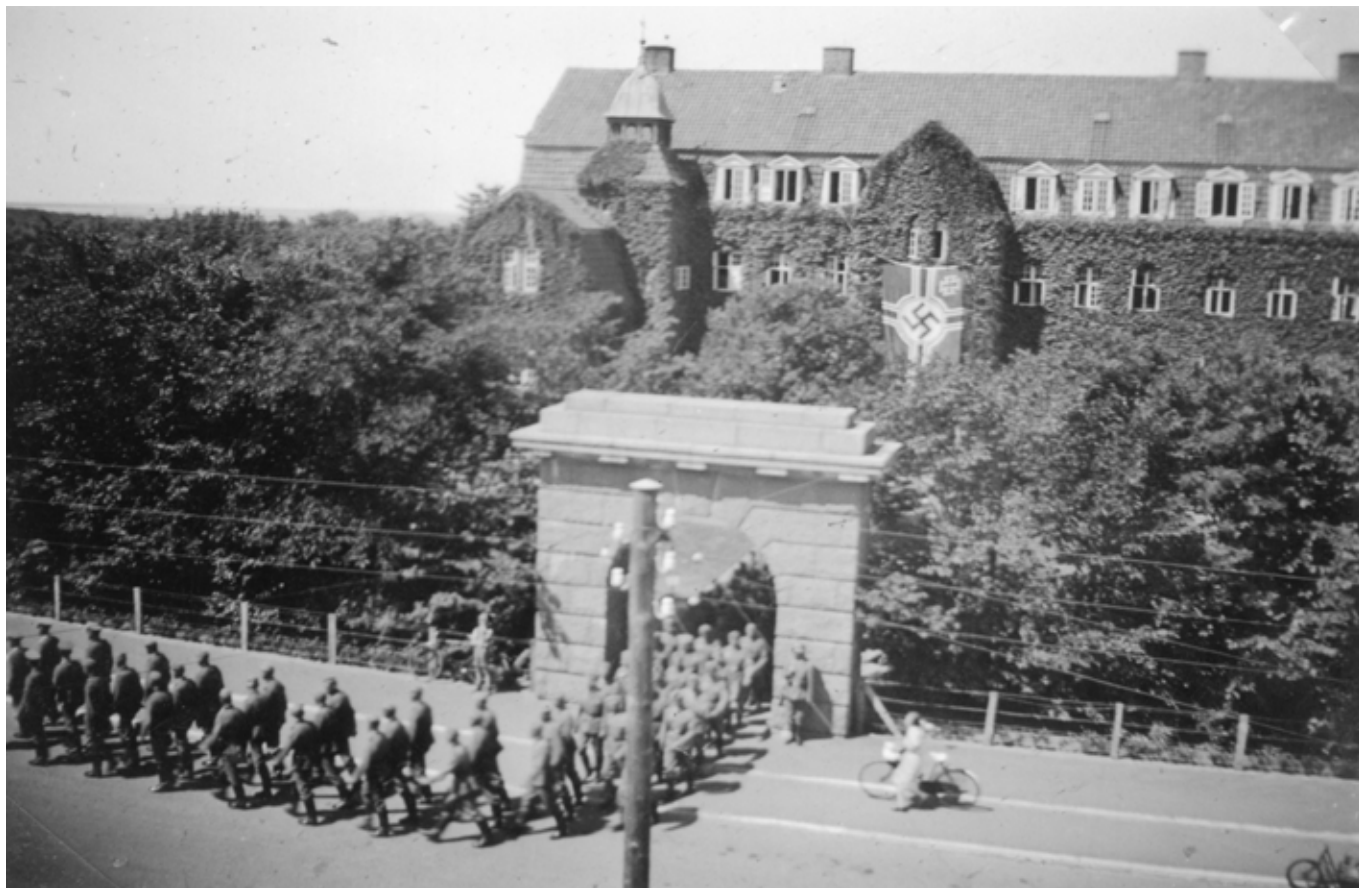
Kragelund. Men i marts kom 160 flygtninge, hovedsagelig kvinder og børn, som blev på Kragelund frem til 15. januar 1946. Først i påsken 1946 kunne man afholde det første kursus i højskoleregi og i løbet af sommeren blev det til endnu flere kortkurser på Kragelund.

I 1944 var Arbejderhøjskolens oprindelige bygninger i Esbjerg blevet indrettet til krigslazaret og i foråret 1945 blev der gjort plads til østpreussiske flygtninge.

I maj 1946 blev bygningerne i Esbjerg rømmet. Forstander Poul Hansen vurderede, at der var sket så stor skade på bygningerne, at man næppe kunne gennemføre højskole i de nedslidte og delvis ødelagte bygninger.

Skolen blev solgt til Esbjerg Kommune og Danmarks Fiskerhøjskole rykkede ind i de nedslidte bygninger i efteråret 1946. Arbejderhøjskolen indstillede skolevirksomheden, indtil man i 1955 kunne genindvie den nye Esbjerg Arbejderhøjskole med Ivar Nørgaard som forstander.

Kilde: Forstander Poul Hansen i HB 45/266 og HB 46/237 samt Lokalhistorisk Arkiv Hammel.

En deling tyske soldater forlader "Borgen" Esbjerg Arbejderhøjskole på Gammel Vardevej 1940. Bemærk hagekorsflaget, der hænger over højskolens indgangsparti. Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv.

FÅREVEJLE SYGEPLEJEHØJSKOLE*

Fra 1943 – februar 1945 var skolen udlejet til danske myndigheder som ungdomsfængsel. Derefter blev skolen beslaglagt af tyske soldater. 600 tyske flygtninge blev interneret her fra 11. maj – 8. juli 1945. Atter ungdomsfængsel under Justitsministeriet, men genåbnet som højskole maj 1947.

Kilde: lammefjordsbyen.dk & HB 46/204.

Flygtningebørn interneret på Fårevejle Sygeplejehøjskole sommeren 1945. Foto: Landbrugskonsulent Niels M. Nielsen, Fårevejle. Odsherred Lokalarkiv.

GALTRUP HØJSKOLE, MORS

"Skolen har ikke været besværet med tysk beslaglæggelse, man har arbejdet uforstyrret." 56 elever november 1945.

Kilde: *Skolens årsskrift 1945. HB 46/142 og HB 45/395.*

GERLEV IDRÆTSHØJSKOLE*

Forstander Kristian Krogshede lagde ikke skjul på sine politiske sympatier for sin gamle læremester Niels Bukh (Ollerup Gymnastikhøjskole) og hans holdninger. Han udtrykte det tydeligst i en hyldestartikel ved Bukhs 60-års dag i juni 1940, hvor han i Højskolebladet skriver: "Din ubønhørlige og jernhårde kamp mod hykleriet i enhver form, har været af afgørende betydning for utallige unge. Det knuste det selvglade og sorgløse i mange sind og gav dem et fast fodfæste på virkelighedens grund ansigt til ansigt med opgaverne og pligten, som kun den feje kunne vige udenom." Det var stærke ord, når man kendte Bukhs sympatier. Derfor blev Krogshede nok også overrasket da 36 tyske politisoldater dukkede op 23. august 1943 midt under Studenterkredsens sommermøde på skolen og stoppede det hele.

De kvindelige deltagere fik lov at rejse hjem, men de mandlige skulle identificere sig og blev interneret nogle dage, inden de fik lov at gå. Vinterskolen 1943 begyndte med fuldt hus, men allerede 16. november skulle skolen anvendes som kaserne for tyske soldater, der kom fra Østfronten. Skolen blev frigivet 1. februar 1944 og forstander Krogshede havde store elevhold sommer 1944 og vinter 44/45. Med en dags varsel blev skolen 22. marts 1945 beslaglagt af værnemagten til indkvartering af litauiske soldater, der havde kæmpet for nazisterne imod Den røde Hær. Disse soldater forlod skolen 26. maj 1945 og sommerskolen kunne begynde 12. juni.

Gerlev Idrætshøjskole måtte for tredje gang hjemsende et hold elever, da Indenrigsministeriet og Sorø Amt i oktober 1945 beslaglagde højskolen til bolig for ca. 500 tyske flygtninge. Skolen blev først frigivet 16. marts 1946 og kunne atter åbne som idrætshøjskole i maj.

Det skal også nævnes at Gerlev Idrætshøjskole fra januar 1957 blev flygtningecenter for ungarske flygtninge med Else og Mads Lidegaard som forstanderpar.

Kilde: *Kr. Krogshede: Minder fra Ollerup og Gerlev. Forlaget Delta. 1980. idræts historie.dk og historiker Therkel Stræde samt HB 40/299.*

GRUNDTVIGS HØJSKOLE FREDERIKSBORG, HILLERØD*

29. august 1943 mødte tyskerne op for at anholde forstander C. P. O. Christiansen, men han var i Sverige. Da han kom tilbage til Helsingør ringede han hjem og blev advaret. Han ignorerede det og blev derefter taget til fange på Hillerød station og senere ført til Horserødljren sammen med de ca. 120 kulturpersoner, som tyskerne internerede som "gidsler". Under forhøret sagde tyskerne blot: "Han er ideologen for det nordiske arbejde! Før ham ud!" Han blev frigivet efter tre uger. Blandt andre højskolefolk i Horserød var forstander og folketingsmedlem for Dansk Samling Robert Stærmosé, Støvring Højskole.

Først på vinterskolens sidste dag den 26. marts 1945 blev højskolen beslaglagt med dags varsel. Forstander C. P. O. var "under jorden", så det var fru "Pip" Christiansen, der ledede evakueringen. Eleverne gik i gang med at pakke, fjerne gardiner og redde bestik af rustfrit stål inden man mødtes til afslutningsforedrag ved fru "Pip". Hun fortæller selv:

"Det var mærkeligt at stå under silkefanen og tale til alle skolens folk og vide, at det var sidste gang før de store begivenheder, der vil bestemme vor fremtid. Så sang vi "Fædreland" og "Guds ord, det er vort arvegods". Bag efter havde vi en festlig sammenkomst i spisesalen. Kl. 4 mødtes vi alle til morgenmad og morgensang, og jeg fik sagt farvel til hver enkelt elev."

Umiddelbart derefter indtog ca. 500 flygtninge skolen. De tyske flygtninge forlod højskolen 1. april 1946. Skolevirksomheden blev genoptaget 3. maj 1946.

Kilde: *Mindebog om C. P. O. Christiansen. Samlerens Forlag. 1952, højskolens årsskrift 1945 og 1946 samt HB 46/66.*

HADSTEN HØJSKOLE*

Fra 7. august – 15. oktober 1943 beslaglagde værnemagten højskolen som kaserne for 60 tyske soldater.

Forstander Gunnar Thomsen skriver: "Det ville vi have forsværet for nogle år siden, at det skulle ske, at vore højskoler skulle bruges som kvarter for tyske soldater."

Fra 28. november 1943 – 5. januar 1944 var der atter soldater fra værnemagten i gymnastiksalen og to værelser.

Forstander Thomsen blev anholdt 15. juni 1944 og interneret i Horserød og Frøslev, men blev frigivet igen 18. august 1944. Frigivelsen blev fejret i Hadsten med flag over hele byen.

15. september 1944 begyndte et illegalt "landmålerkursus" på højskolen ledet af pastor Harald Sandbæk. Han blev sammen med deltagerne anholdt, tortureret og indsat i Gestapo-hovedkvarteret på Århus Universitet. Befriet ved RAF-bombardement 31. oktober 1944 blev han såret og bragt på sygehuset, hvorfra han blev hjulpet via Sverige til England.

Gunnar Thomsen og medforstander Thorkild Klausen undgik anholdelse og gik "under jorden" indtil befrielsen.

Vinterskolen 44-45 begyndte med 59 elever, men uden forstander. Ind imellem kom Klausen og holdt foredrag. Mellem jul og nytår forlangte værnemagten hele skolen afstået 27. dec. 44.

Der blev så indkvarteret soldater. Skolen var fuldt belagt hele tiden, men mandskabet skiftede bestandig, nogle rejste og andre kom. Når et troppekontingent skulle afgå til fronten blev der holdt parade i skolegården, hvor der var ophængt et stort hagekorsflag. I løbet af april afløstes soldaterne af 150 tyske flygtninge.

15. oktober 45 forlod flygtningene højskolen og 3. november 45 åbnede højskolen igen med 58 elever.

Kilde: *Hadstenbogen, årsskrifterne 1943-45 samt HB 45/395.*

"Pastor Harald Sandbæk blev sammen med deltagerne anholdt, tortureret og indsat i Gestapo-hovedkvarteret på Århus Universitet."

OM HASLEV-SKOLERNE*

Haslev Højskole, Haslev udvidede Højskole, Haslev Landbrugsskole, Haslev Håndværkerhøjskole og Haslev Seminarium blev målet for værnemagten i februar 1945.

Forstander N. H. Rasmussen, Haslev Seminarium, var en af de første der blev orienteret, idet han som medlem af ligningskommissionen sad til møde på rådhuset 23. februar 1945, da man ringede fra amtet og meddelte, at et tog holdt på Vordingborg station med 1000 sårede soldater, der ventede på indkvartering på Haslevs skoler næste dag. Denne aktion blev afværget, men en uge senere kom beslaglæggelserne.

Kilde: Niels Henrik Rasmussen: Haslev Seminarium 1940-45. Seminariets genoptryk 1995.

HASLEV HØJSKOLE*

10. marts 1945 blev skolen beslaglagt til kaserne for SS, der skulle sørge for vagtopgaver i hele Haslev. 17. maj blev soldaterne flyttet ned i missionshuset. Højskolen fik så tre uger til at gøre klar til at modtage 50 sommerpiger på grundlovsdag 1945. Skolen blev helt genåbnet med 187 elever på sommerskolen 1946.

Kilde: Haslev Højskoles 100-års jubilæumsskrift 1991 og HB 46/264.

HASLEV UDVIDEDE HØJSKOLE*

Den konstituerede forstander N. P. Pedersen modtog 28. februar 1945 meddelelse om, at skolen skulle rømmes omgående. Efter forhandling med DSB blev det besluttet, at der skulle holdes afslutning 1. marts, således at størstedelen af eleverne fra de fire frie kostskoler i Haslev kunne komme med et særtog væk fra skolebyen den følgende dag. Det drejede sig om ca. 600 elever.

En lille flok elever, som havde formået at skaffe sig privat indkvartering, blev tilbage for at hjælpe med at rydde op, så skolen kunne afleveres til de nye "beboere". 10. marts 1945 kom det første lazarettog med sårede soldater til Haslev Station, og i de følgende timer kørte Røde Kors-biler til Haslev udvidede Højskole og Håndværkerhøjskolen med sårede.

Kilde: HuH's elevblad nr. 4, 1945.

Forhandlinger på Haslev Højskole maj 1945. Fra venstre: forstander A. Thorlø, Haslev Højskole, en engelsk officer, leder af modstandsbevægelsen i Haslev Christopher Maaløe, SEAS og den tyske kommandant. To sidste med armbind. Foto: Faxe kommunes Arkiver.

HASLEV HÅNDVÆRKERHØJSKOLE*

– var i 1944 udlejet til Politiskole. Ved tyskernes aktion mod politiet 19. september 1944 var det nær gået galt, hvis ikke en opringing midt under middagsmåltidet havde advaret de 26 unge politiaspiranter plus deres lærere. De nåede at flygte inden tyskerne kom for at anholde dem. Se en lignende episode under Odder Højskole.

Håndværkerhøjskolen blev som den første Haslevskole beslaglagt 5. marts 1945 til krigslazaret for ca. 1000 sårede soldater. Håndværkerhøjskolen blev først frigivet i april 1946.

81 sårede soldater og 83 flygtninge som døde under deres ophold, blev begravet i højskolens park op til sognekirkegården. I 1962 blev gravene inddraget i kirkegården ved Haslev kirke. Samtidig blev begravelsesområdet udvidet til 241 grave og overdraget Volksforbund Deutscher Kriegergräberfürsorge.

Kilde: Haandværkerhøjskolen i Haslev - en historisk beretning, redigeret af Lasse Simonsen. 1989. HB 46/488. Haslev sogn og Elevblad 1945. Haslev krigergrave: se Jørgen Hansens artikel på Haslev Kirkes hjemmeside:

https://www.haslevkirke.dk/fileadmin/group/882/Billeder/Bentes_billeder/Tyskerkirkegården_i_Haslev.pdf

HOPTRUP HØJSKOLE, V/HADERSLEV*

De første tyske soldater kom i december 1944 og blev indkvarteret i gymnastiksalen. Det samme var tilfældet med to indkvarteringer i januar og februar 1945. En overgang bespiste højskolens køkken 450 soldater + vinterskolens elever. Den endelige beslaglæggelsesordre kom 11. marts og gjaldt hele skolen. Det blev udsat til 24. marts, så vinterholdet kunne slutte denne dag, samtidig med at man modtog et hold ældre tyske flygtninge fra Rends Efterskole, så der nu var både soldater og flygtninge sammen. Den 3. maj blev de indkvarterede soldater kommanderet ud for at grave befæstningsanlæg syd for skolen og anlægge vejspærring på hovedvej 10 lige ud for hovedbygningen.

4. maj om aftenen indrettede de lokale modstandsgrupper samlingssted i højskolens lokaler. Gymnastiksalen blev nu benyttet til de personer, som frihedskæmperne arresterede. Midt i det hele kom 150 tyske soldater tilbage fra stillingerne og ville have gymnastiksalen tilbage. Frihedskæmpernes leder lærerinde Martha Ulldal Jessen klarede situationen ved at få sendt arrestanterne til Haderslev og modstandsfolkene flyttede op i Kommuneskolen, hvor hun havde sin bolig. De tyske soldater forlod højskolen 8. maj. Fra 8.-14. maj var skolen bospisningssted for ca. 500 tvangsarbejdere fra otte forskellige nationer. Sommerskolen begyndte med 90 elever 2. juni 1945.

Kilde: Hoptrup lokalarkiv og P.H. Lauritsen i HB 45/332.

HORNE HØJSKOLE, V/HIRTSHALS

Horne Højskole har ikke været beslaglagt under krigen.

Kilde: Samtale med Sigrid Nedergaard, Hirtshals lokalarkiv, 3. juni 2020.

HUSMANDSSKOLEN V/ODENSE*

4. oktober 1943 beslaglagde tyskerne Fyns Stifts Husmandsskole og indrettede hovedkvarter for Gestapo. Efter bombardementet af Aarhus Universitet 31. okt. 1944 blev hele Husmandsskolen overmalet og overtrukket med camouflagenet. Den 17. april 1945 kl. 16.15 bombede RAF skolen. Med camouflagenet var det svært for de seks engelske Mosquitofly at finde skolen og en del bomber faldt i et

villakvarter. Ved luftvarslet var de hjemmeværende Gestapofolk blevet advaret og var flygtet ud af skolen. Kun tre fanger sad i deres celle i kælderens (indrettet i den tidligere spisesal). De kom uskadede ud af ruinerne, men blev straks anholdt. En tysk soldat blev dræbt. Et antal nabohuse blev ramt. Ni danske civile mistede livet og omkring 20 blev såret.

Vinterskolen 1943-44 blev gennemført med 53 elever på feriekolonien "Kattegat" ved Hasmark Strand. Sommerskolen 1944 på statsungdomslejren Østruplund ved Otterup. Fra 1946 foregik undervisningen på Hotel Klinten i Fåborg og 1947-48 på Løgismose Gods. Den nye husmandsskole blev taget i brug 3. maj 1948. I 1963 skiftede skolen navn til Nordisk Landboskole.

Kilde: Paarup Lokalhistoriske Arkiv v. Odense og forstander Fjord Jensens beretning til ungdomskonsulent i HB 45/333 og 369.

KERTEMINDE HØJSKOLE*

Under vinterskolen 1944-45 havde Snøghøj Gymnastikhøjskole lejet sig ind på Kerteminde højskole, hvilket gav mulighed for at have fælles foredragstimer. Skolen beslaglagt til tyske flygtninge 10. april 1945 – 15. januar 46. I 1946 blev sommerskolen åbnet med 36 elever samt forstander Einar Skovrups første hold på Den frie Lærerskole med 27 elever.

Kilde: HB 46/264. Klara Aalbæk Korsgaard: Anna og Jørgine. Odense Universitetsforlag 1996.

KRABBESHOLM HØJSKOLE, SKIVE*

Højskolen blev delvis beslaglagt til flygtninge 4. marts 1945 – 8. juni 1946. Vinterskolen 44-45 og sommerskolen 1945 blev gennemført.

Forstanderfamilien Gravsholt havde mærket besættelsen på forskellig måde. Fru Gravsholt var på besøg på Aarhus Universitet kollegie IV tirsdag 31. oktober 44, hvor bygningen fejlagtigt blev bombet af RAF. Hun styrtede ned fra 3. sal og slap lettere såret ud af ruinerne.

Forstander Gravsholt var medlem af Frihedsrådets lokalkomite i Skive og blev anholdt tidligt om morgenen 4. maj 1945, men blev frigivet efter 10 timer. Han kom hjem og hørte frihedsbudskabet over BBC.

Det danske Udenrigsministeriums repræsentant ved den tyske overkommando i Silkeborg, Stiftamtmand Herschend, nævner i sin dagbog "Fra Silkeborgkontorets sidste dage" en episode fra 4. maj 1945, hvor Krabbesholm Højskole anmoder ham om, at forstander Gravsholts lejlighed som privat bolig ikke bliver beslaglagt til flygtninge. Werner Bests repræsentant Dr. Caspers i Silkeborg mente ikke at han kunne forhindre dette. Han lovede dog at tage sig af sagen. Det er usædvanligt at beslaglæggelser blev behandlet på så højt plan, men episoden har ført til Gravsholts frigivelse.

Kilde: Højskolens Årsskrift 1945. HB 46/141. John T. Lauridsen, Silkeborgkontorets sidste dage: Peder Herschends dagbog omkring den tyske kapitulation maj 1945. Kongelige Bibliotek. Fund og Forskning, 49, 337-420. 2010.

KØBENHAVNS HØJSKOLE – SENERE BORDINGS FRISKOLE
Forstander Bording undgik beslaglæggelse og skolen havde 22 elever vinteren 44-45.

Kilde: HB 46/237 og forstander Frede Bording: I Grundtvigs kølvand, udgivet af Bordings Friskole. 1985.

På billedet ses engelske Mosquitobombere over Husmandsskolens ruiner 24. maj 1945. Bemærk bygningernes bemaling og det sribede camouflagenet, der stadig hang ned fra den udbrændte østlige gavl.
Foto: Odense Stadsarkiv.

Paarup lokalarkiv har en beretning fra en mand, der som dreng oplevede den afbildede begivenhed:

“Den 24. maj kl. 18.30 kom den engelske Wing Commander Sir Basil Embry, der havde ledet angrebet på Husmandsskolen til Tarup for at se virkningen af angrebet. Besøget var bekendtgjort, og Sir Basil Embry blev modtaget af en stor menneskemængde, der hyldede ham for hans indsats. Efter at have fortalt om angrebet og set ruinerne forlod han stedet med sit følge og kørte til Beldringe Flyveplads, hvor deres tre fly stod. En halv times tid efter, at Embry og hans følge havde forladt området, dukkede de tre fly op og lavede en slags rekonstruktion af angrebet den 17. april ved at dykke ned over skolens arealer og flyve i lav højde over ruinerne, hvorefter de forsvandt.”

KØBMANDSHVILE, HØRSHOLM

Højskolen gik fri. Flygtninge i Hørsholm blev indkvarteret i Jagt- og Skovbrugsmuseets bygninger.

Kilde: Hørsholm Lokalarkiv.

KØNG HØJSKOLE, GLAMSBJERG*

21. april 1945 blev 240 østpreussiske flygtninge indkvarteret på skolen indtil 24. januar 1946. Højskolen genåbnet med sommerskolen 1946.

Kilde: Skolens Årsskrift 1945 og HB 46/213.

LOLLANDS HØJSKOLE, SØLLESTED

Trods gentagende trusler slap skolen for beslaglæggelse.

Kilde: Forstander Brøndsted. Årsskrift 1945 og HB 46/214.

“Der blev opført et vagttårn oven på hovedbygningen og et forstærket vagthus med skydeskår.”

Flygtningefamilier indkvarteret i foredragssalen på Luthersk Missionsforenings Højskole i Hillerød 1945. Foto: Højskolens eget arkiv.

LUTHERSK MISSIONSFORENINGENS HØJSKOLE, HILLERØD*

En af de første dage efter besættelsen måtte skolen stille tre værelser med opredte senge til rådighed for otte tyske officerer. Samtidig afleverede man 81 madrasser og 11 felt-senge til soldaterindkvartering i Hillerød. Værnemagten betalte for ydelserne.

Om morgenen den 27. september 1943 kom beslaglæggelsesordren, der gjaldt skolen uden inventar. I løbet af dagen blev 24 flyttelæs kørt ned i staldlængen på Frederiksborg Slot og til naboer og venner i Nordsjælland. Næste dag rykkede ca. 200 tyske soldater ind på skolen.

Der blev opført et vagttårn oven på hovedbygningen og et forstærket vagthus med skydeskår ved indkørslen ud mod Fredensborgvej. Forstander Frits Larsen og lærer Carl Roswall flyttede til hhv. Græsted og Gilleleje.

Højskoleundervisningen blev de næste to semestre flyttet til Gilbjerg hoved Pensionat, Hulsøvej 15, Gilleleje, som derefter også blev beslaglagt af værnemagten. De næste to hold måtte aflyses, og 1945/46-holdet blev afviklet på pensionat Gillegård, Nordre Strandvej 50, Gilleleje.

De tyske soldater rømmede højskolen 8. maj 1945, men umiddelbart efter blev skolen opsamlingslejr for 490 flygtninge – flest kvinder og børn. Højskolelærer K. P. Korsholm blev den danske leder af flygtningelejren på LMH, hvor han bl.a. arrangerede gudstjenester og andre aktiviteter.

De sidste flygtninge forlod skolen den 6. marts 1946, og 4. maj mødte sommerholdet med 96 unge piger op, skolens hidtil største hold. Dagen efter, den 5. maj 1946, blev en festdag, hvor både Danmarks befrielse året før og højskolens genindvielse blev fejret.

Kilde: Beskrivelse af K. P. Korsholm i Højskolens årsskrift 1946 samt Chr. Lund.

NØRRE NISSUM HØJSKOLE*

5. december 1943 blev højskolen samt seminariet og missionshuset beslaglagt "til andet formål". Der blev indkvarteret 160 værnemagtssoldater. Forstander Kaag med familie blev boende. Efter syv måneder blev mandskabet udskiftet og det nye hold var et straffekompani. Alle højskolens værelser fik pigtrådstilgitrede vinduer. Hovedbygningen blev et arresthus.

7. maj 1945 forlod soldaterne bygningerne og 5. november genåbnedes højskolen.

Kilde: Højskolens 100-årsskrift 1987 og notat i HB 45/336.

ODDER HØJSKOLE*

Værnemagten indkvarterede 130 soldater på skolen 31. marts – 6. august 1943. Påskedag 1. april blev hagekorsflaget hejst over højskolen, men en nat forsvandt flagstangen pludselig! Sommerskolen blev aflyst og der blev gjort klar til vinterskolen 43-44, men da tyske soldater kom igen fra 28. oktober 43 måtte den aflyses. Først 7. januar 1944 forlod tyskerne skolen og den blev fra 15. marts 1944 udlejet til det danske politi som politiskole for 90 reservebetjente og aspiranter samt befalingsmænd. Men seks måneder senere – d. 19. september – blev skolen stormet af Gestapo og alle unge politifolk blev afvæbnet og ført bort.

En uge senere blev Odder Højskole igen "taget i brug til andet formål". Værnemagten indrettede skolen til forsyningskommando for opkøb og distribuering af fødevarer

til tyske styrker i Jylland og på Fyn. Efter jul 1945 blev der opsat pigtråd om skolen og forsyninger som benzin, ammunition og sprængstoffer blev oplagret i depoter på området.

Forstanderen blev hele tiden boende på højskolen. 8. maj 1945 forlod soldaterne skolen med undtagelse af et tysk oprydningshold under engelsk kommando. I juli 1945 var skolen fri og 3. november åbnede vinterskolen med 40 elever.

Kilde: Elisius Johnsen i HB 45/380 og 402 samt HB 46/165.

“Seks måneder senere blev skolen stormet af Gestapo og alle unge politifolk blev afvæbnet og ført bort.”

Nyindkaldte politi- og CB-aspiranter på Odder Højskole, marts 1944. Foto: Odder Lokalhistorisk Arkiv.

OM OLLERUP-SKOLERNE

Gymnastikhøjskolen, Folkehøjskolen, Håndværkerhøjskolen og Ollerup Højskolehjem udgjorde et militært indkvarteringsområde fra oktober 1943 og senere et "flygtningecenter" med omkring 3000 flygtninge. Gymnastikhøjskolen og Håndværkerhøjskolen blev beslaglagt med inventar, hvorimod Folkehøjskolen var uden inventar. Fra maj 1945 husede Højskolehjemmet flygtningeadministrationen og indkvartering for CBU-vagter (CBU = Civilbeskyttelsestjenestens Udrykningskolonne – en national beredskabstjeneste oprettet i 1941).

Kilde: Egebjerg lokalhistoriske Arkiv.

OLLERUP FOLKEHØJSKOLE*

– blev beslaglagt 8. oktober 1943 af tyske marinesoldater. Her lykkedes det at få det meste inventar flyttet med til Hotel "Klinten", Klinte alle 1, Faaborg, hvor man fortsatte højskolevirksomheden.

De første flygtninge kom i april måned 1944 og blev indkvarteret sammen med soldaterne. Maden kom fra Gymnastikhøjskolen og Folkehøjskolen blev omdannet til lazaret, lægekonsultation, børnehave og børneskole. Folkehøjskolen blev tilbagegivet 16. marts 1946, så pigeskolen kunne genåbne 8. maj 46 med 90 sommerpiger. Bygningen "Borgen" husede dog stadig flygtninge frem til 1. september 1946.

Kilde: T. Haastrup-Petersen i HB 45/187 og HB 46/312 samt Egebjerg Lokalhistoriske Forening.

**Ollerup Gymnastikhøjskoles
Feriekursus paa „Løgismose“
fra 29. Juli til 11. August 1946.**

Lærere, Lærerinder, mandlige og kvindelige Seminarieelever og Delingsførere samt øvrige interesserede er velkomne.

Undervisningen omfatter Gymnastik, Boldspil, Folkedans, Undervisningsøvelse efter Ønske og Strandbade med Svømning.

Nærmere Oplysninger og Indmeldelseskort ved Henvendelse til
Niels Bukh, Løgismose pr. Haarby.

Flygtningebørn optræder på plænen mellem Møllen og Borgen på Ollerup Folkehøjskole sommeren 1945.
Foto: Svendborg Byhistoriske Arkiv.

OLLERUP GYMNASTIKHØJSKOLE*

Forstander Niels Bukh var i 1930'erne fascineret af Hitlers Det tredje Rige og havde forskellige samarbejdsrelationer med Tyskland. Allerede i 1933 skrev Bukh, at han "prøvede på at få det enkle, retfinede og ideelle ind i Danmarks samfundsorden ad de veje og med de midler, der tjener dansk sæd og skik, og som er i overensstemmelse med dansk folkeånd – i lighed med Hitlers virke i det tyske folk."

I forbindelse med Ollerupgymnasternes optræden ved Olympiaden i Berlin 1936 modtog Bukh en personlig indbydelse til at deltage i partidagene i Nürnberg nogle måneder senere. Her oplevede han det store masseopbud af mænd, der hyldede føreren og Bukh mødte ved den lejlighed Adolf Hitler.

Gennem 30'erne havde Niels Bukh og digterpræsten Kaj Munk delt deres begejstring for Tyskland.

Ved det store sommermøde på Gymnastikhøjskolen 28. juli 1940 talte Kaj Munk til over 3000 tilhørere. Her sagde han: "Demokratiet ligger på lit de parade, og jeg er ikke ked af det. Hitler er en af verdenshistoriens største skikkelser, som har virket gennem det levende ord."

Trods Bukhs tyskvenlige indstilling har spændingerne de første dage i august 1943 mellem tyskere og danskere

ubetinget gjort indtryk. Generalstrejken i Odense, tyske politisoldaters beslaglæggelse af Krogshedes nye idrætshøjskole i Gerlev 29. august og Gestapos overtagelse af Husmandsskolen ved Odense 4. oktober 1943 har medvirket til Niels Bukhs ændrede sympati for besættelsesmagten.

Den tyske militære øverstbefalende von Hanneken krævede alle tre Ollerupskoler beslaglagt og 7. oktober sendte rigsbefuldmægtigede Werner Best en tysk undersøgelseskomite ledet af sekretær Hans Scheiffart (tidligere Ollerup-elev) til Ollerup for at finde en udvej for at skåne gymnastikhøjskolen.

Det fik Niels Bukh til at trygle om, at gymnastikhøjskolen skulle beslaglægges i lighed med Folkehøjskolen og Håndværkerskolen. Bukh er her citeret for, at han ville være en "død mand i Danmark", dersom de andre Ollerup-skoler blev beslaglagt, mens hans blev friholdt, "thi han ville så ikke få elever efter krigen".

8. oktober 1943 blev de tre Ollerup-skoler samt Højskolehjemmet beslaglagt af den tyske krigsmarine. Bukh måtte sende afbud til 285 karle til novemberholdet 1944, men fik lavet en aftale med Ladelund Landbrugsskole og sommerens pigeskole kunne åbne maj 1944 med 160

Militærparade i Idrætshallen på Gymnastikhøjskolen 1944. Foto: Gymnastikhøjskolen i Ollerup.

elever. I løbet af denne sommer købte Niels Bukh Løgismose Gods og flyttede gymnastikhøjskolens virksomhed hertil.

Gymnastikhøjskolen blev omdannet til en slags rekrut-skole for den tyske krigsmarine.

I januar 1944 blev der i løbet af tre uger etableret tre store bunkersanlæg (i dag indrettet som besættelsesmuseum, se (www.ollerupbunkeren.dk)).

I slutningen af krigen kom de første tyske flygtninge til Ollerup, og i en periode var både tyske militære styrker og flygtninge samlet på de tre skoler.

Der var omkring 2.400 flygtninge indkvarteret på Gymnastikhøjskolen og Folkehøjskolen. Heraf var 1000 kvinder i alle aldre, 1000 børn, 300 gamle mænd og 100 unge drenge.

På Håndværkerskolen var der indkvarteret 600 ikke-tyskere – hovedsagelig polakker.

Alle flygtninge spiste på Gymnastikhøjskolen.

Efter den officielle kapitulation var der et stort virvar omkring skolerne, idet tyske soldater fra Sydfyn var kommanderet til at søge via Ollerup mod færgerne Faaborg – Mommark (Als).

Først i løbet af 8. maj kom bekendtgørelsen om "Forsorgen for de tyske flygtninge". Heri bestemmes det, at den daglige ledelse skulle overtages af Statens Civile Luftfart og udøves gennem CBU. For Ollerupskolerne fik CBU hovedkvarter på Højskolehjemmet (i dag Ollerup Plejecenter).

Niels Bukh modtog befrielsesbudskabet om aftenen 4. maj 1945 midt i den første gymnastiktime for 110 nyankomne sommerpiger på Løgismose Gods. 12. maj om aftenen blev Bukh anholdt af frihedskæmperne og ført til Assens arrest. Dagen efter – 13. maj kl 12 – ophørte modstandsbevægelsens udøvende myndighed, hvorefter dansk politi trådte i funktion og Bukh blev løsladt og kunne tage hjem til Løgismose.

Bukh forsøgte i marts 1946 at få sin skole tilbage. Men lederen af Flygtningeadministrationen, socialdemokraten Johannes Kjærboel ønskede ikke, at Bukh på den måde blev rehabiliteret.

Først efter en henvendelse til statsminister Knud Kristensen kom der gang i sagen. Justitsminister Aage Elmquist fremskyndede politiets undersøgelser om landskadelig virksomhed og hjalp med, at skolen blev fritaget for at skulle huse flygtninge. Desuden blev Bukh fortroligt orienteret om, at hvis han ville tilbagekalde en anmodning om æresoprejsning, ville der ikke blive rejst tiltale for landsskadelig virksomhed, og han kunne igen søge statsstøtte til sin skole. Samtidig ydede statskassen 340.000 kr. af de 410.000 kr., som genopbygningen kostede.

Som den sidste af de beslaglagte højskoler i Danmark kunne Gymnastikhøjskolen i Ollerup åbne 3. maj 1947, hvorefter Niels Bukh solgte godset Løgismose.

Kilde: Hans Bonde: *Fra udkant til forkant. Kampen om gymnastikken gennem 100 år.* Syddansk Universitetsforlag. 2019. Aage Sækmose, Ollerupbunkeren.dk. Årsskrifter fra Gymnastikhøjskolen 1936 og 1945.

“De mange katolikker dannede her et lille samfund, der blev betjent af den katolske præst i Svendborg, og der blev oprettet polsk børnehave og skole.”

OLLERUP HÅNDVÆRKERSKOLE*

8. oktober 1943 blev Håndværkerskolen beslægtet sammen med de to andre Ollerupskoler. Det lykkedes skolen at få de fleste maskiner bragt ud til egnens håndværksmestre, og man sendte afbud til 110 kommende elever. I stedet blev der indkvarteret meget unge rekrutter eller halvgamle mænd på skolen. Allerede i april 1945 ankom de første flygtninge til Ollerupskolerne. Foruden tyskere kom en del baltere og især polakker. Midt i maj 1945 blev Håndværkerskolen forbeholdt polske flygtninge under ledelse af Dansk Røde Kors. De mange katolikker dannede her et lille samfund, der blev betjent af den katolske præst i Svendborg, og der blev oprettet polsk børnehave og skole. Håndværkerskolen blev frigivet i efteråret 1946, og det første hold kom i gang i vinteren 1946-47.

I haven ved Håndværkerskolen (nu Musikefterskole) findes en mindsten rejst af de polske flygtninge.

Kilde: Egebjerg Lokalhistoriske Forening v. H. Hammelsovang, 2011.

ROSKILDE ARBEJDERHØJSKOLE*

Beslaglagt i april 1945 til flygtningeindkvartering.

Forstander Hjalmar Gammelgaard blev efter 5. maj lejrchef og holdt højskole for flygtningene. Antal ukendt, men 40 % børn, 40 % kvinder og 20 % mænd. Sidstnævnte ofte over 60 år.

Kilde: *Arbejderhøjskolen - Elevskrift 1945.* HB 46/238.

Oprydning på Ry Højskole maj 1945: Fra venstre: Håndværkerskolens forstander Karl Kristensen 1907-47. Højskoleforstander Johs. Terkelsen, forfatter Bjarni Gislason, lærer S. Haugstrup Jensen (senere forstander Grundtvigs Højskole), bestyrer Max Andersen, lærer Harald Christensen og lærer Christian Oscar Elbæk (senere forstander. St. Restrup). Foto: Ry Lokalarkiv.

RY HØJSKOLE*

Allerede 16. april 1940 beslaglagde 100 tyske soldater skolens gymnastiksal i en uge. Først i august 1943 blev skolen igen beslaglagt til et kontingent soldater og 27. august hejstes hagekorsflaget oppe i højskolens tårn under forstander Johannes Terkelsens protest. Øverstkommanderende for de tyske styrker i Danmark, Hermann von Hanneken fra værnemagtens Hovedkvarter på Silkeborg Bad, kom på inspektion på højskolen 10. september 1943. Til dette besøg knytter der sig en morsom begivenhed:

"... der opstod en kort tid en meget komisk situation. Officererne fór rundt og brølede til hinanden og til vagterne: Har De set Generalen? – Har De set Generalen? – Generalen var imidlertid ikke blevet kidnappet, men var kun gået bag en busk. Da han trådte frem fra sit skjul, stod en flok officerer og gjorde stram honnør, mens han gjorde sit toilette færdigt. – Kort tid efter gik busken ud!" (Johs. Terkelsen: En vej til højskolen)

26. oktober 1944 blev skolen frigivet og karleskolen begyndte 3. november med 150 elever. Men tyskerne kom igen 4. januar 1945 med 100 soldater. Dagen efter kom eleverne tilbage fra juleferie. Nu fulgte en tid med stor trængsel og anstrengt sameksistens. Der var 250 personer på en skole, der var normeret til godt 100. Det gjorde ikke situationen mindre anspændt, at nogle elever befandt sig på skolen, fordi de var gået "under jorden".

Midt under en sangtime blev Terkelsen kaldt op til den kommanderende officer i Tårnet. Mens forstanderen var borte sang Inger Marie Terkelsen videre med eleverne. Og der blev sunget så højt og inderligt, at ingen af de tilstedeværende glemte denne sangtime. Resultatet af mødet i Tårnet blev, at eleverne skulle forlade skolen næste dag og det samlede antal soldater blev øget til 340 mand.

14. maj 1945 forlod de sidste tyske soldater højskolen.

Der kom aldrig tyske flygtninge til Ry Højskole. Til gengæld var der flygtninge på naboskolen Ry Husholdningsskole. Nogle af kvinderne herfra kom over på højskolen og lavede mad til de tyske soldater frem til befrielsen.

Sommerskolen begyndte 2. juni 1945.

Kilde: Johs. Terkelsen: *En vej til højskolen, eget forlag. 1975. Ry højskoles jubilæumsbog, HB 45/188 og 255. Årsskrift 1945, HB 46/57.*

RYSLINGE HØJSKOLE*

Forstander Damgaard Nielsen i Ryslingebogen 1944:

"Det hidtil mærkeligste år i Ryslinge Højskoles historie er gået til ende. To gange har skolen været taget i brug til andet formål. Det ses også på elevlisten og på min tegnebog, da der er påført skolen betydelige tab."

Flygtninge på Ryslinge Højskole samlet i gymnastiksalen til juleaften 1945. Privatfoto: Arne Nørgaard.

Den første beslaglæggelse kom 11. november en uge efter at vinterholdet 1943/44 var begyndt. Alle 160 elever blev sendt hjem for at gøre plads til en deling tyske soldater. Efter 4 måneder forlod de skolen 1. marts 1944. Sommerskolen blev gennemført med 168 elever.

Efterårsmødet planlagt til 20.-24. september 1944 måtte aflyses, idet værnemagten kom 15. september og beslaglagde skolen frem til 6. oktober. Det lykkedes dog vinterskolen 1944/45 at åbne med 150 karle, heraf nogle gengangere fra det afbrudte højskolehold året forud.

I årsskriftet 1944 efterlyser forstander Damgaard-Nielsen tørv, brunkul eller stødbrende til opvarmning af højskolen.

26. marts 1945 ankom 550 flygtninge, hovedsagelig fra Østpreussen. Flygtningene rejste i februar 1946. Sommerskolen med 170 tilmeldte måtte aflyses. Ved befrielsen blev højskolelærer Arne Nørgaard "lejrchef" for flygtningene på højskolen.

Sommeren 1945 var præget af sygdommen paratyfus blandt flygtningene. Forstanderen kone tilbragte fire måneder på sygehuset og fire køkkenpiger var indlagt på Ringe og Odense sygehuse. Kokkepige Grethe Kragelund klarede sig ikke og døde efter få dages indlæggelse.

I alt døde 62 flygtninge på Ryslinge Højskole, heraf 27 børn.

Den 10. marts 1946 forlod flygtningene højskolen og sommerskolen åbnede til maj med 173 unge piger.

Højskolen blev selvejende institution 1. maj 1945. En af bestyrelsens første opgaver, blev at skaffe 30.000 kr. til at sikre lønninger for at holde sammen på lærerstaben.

Kilde: Ryslingebogen 1943 - 1946 og Jørgen Nørgaard, tidligere forstander Nørgaards Højskole.

RØDDING HØJSKOLE*

Tidligt om morgenen 29. august 1943 blev forstander Hans Lund arresteret af tyskerne og ført til Haderslev kaserne. Her sad han sammen med fire andre fremtrædende sønderjyder som gidsel og i lighed med de godt hundrede kulturpersoner, som tyskerne samme dag havde interneret som gidsler i Horserødlejren. Hans Lund blev frigivet tre uger senere.

I november 1944 blev højskolen delvis beslaglagt af soldater. Den 19-årige højskoleelev Hans Bøker Hansen fra Søllinge på Fyn fortæller:

"I 1944 var jeg elev på Rødding Højskole, hvor vi var 144 elever. En af de første dage, vi var der, kom der en tysk officer til højskolen for at beslaglægge skolen. Forstanderen stod uden for foredragssalen. Så var der en kvik elev, der begyndte at synge: "Høje Nord, frihedshjem". Alle 144 elever sang med. Det havde måske den virkning, at forstanderen fik aftalt med den tyske officer, at tyskerne kunne nøjes med at beslaglægge to skolestuer, så der blev plads til, at vi kunne fortsætte vores højskoleophold. Sangen gjorde sin virkning".

Mette Fog Pedersen fortæller:

"Det må have været mærkeligt for eleverne at sidde i foredragssalen og lytte til Hans Lunds Danmarkshistorie, mens der samtidig i den tilstødende skolestue blev råbt tyske militære ordrer i de installerede telefoner".

I marts 1945 kom de første tyske flygtninge, og da vinterskolen sluttede fredag før palmesøndag 23. marts, blev hovedbygningen med køkken fødehjem for kvinder, medens soldaterne var i gymnastiksalen og skolestuerne.

7. maj forlod soldaterne og 11. maj flygtningene højskolen, så sommerskolen kunne åbne 2. juni 1945.

Rødding Højskole: Tysk tank har fået motorproblemer marts 1945. Foto: Rødding Lokalhistoriske Arkiv.

En af højskolens lærere, Johannes Rosendahl, var dybt involveret i modstandskampen fra 1943. Det drejede sig først og fremmest om hjælp til jøder og jernbanesabotage. Hans organisationstalent førte ham ind i modstandsbevægelsens ledelse i Region III.

Men Rosendahl holdt sig ikke tilbage for at deltage i det "grove" og blev anholdt i Flors Hus 21. april 1945 af Gestapo efter en jernbanesprængning. På Staldgården i Kolding blev han tortureret og måtte forvente dødsdom. Efter befrielsen havde han svært ved at vænne sig til hverdagen. Efter skiftende højskolestillinger blev han i 1955 forstander på Søhus Gartnerhøjskole og i 1967 på Den danske Andelsskole i Middelfart.

Kilde: Mette Føg Pedersen: 25 år på højskole, Lindhardt og Ringhof. 2018. Birte Fahnøe Lund: Min friskoletid. Dansk Friskoleforening 2006. Jubilæumsbogen Rødding Højskole 1844-1994. Rødding Højskole 1994. Rødding Højskoles Årsskrift 1945, HB 46/81. Poul Nyboe Andersen: Frihed det bedste guld: Johannes Rosendahls liv i højskole og modstandskamp. Odense Universitetsforlag. 1996.

RØDKILDE SYGEPLEJEHØJSKOLE PÅ MØN

Skolen blev ikke beslaglagt, men modstandsbevægelsen brugte dele af skolen som interneringslejr i maj 1945. På skolens gård blev der under krigen skjult personer, som ikke måtte falde i tyskerne hænder.

Kilde: Samtale med museumsinspektør og arkivleder Susanne Outzen 2. juni 2020, samt Franz Hoyos, Teaterhøjskolen Rødkilde 2021.

RØNDE HØJSKOLE*

17. december 1944 krævede værnemagten skolen beslaglagt pr. 1. januar. De 55 højskoleelever blev flyttet til Kaløvig Badehotel og efterskoleeleverne blev sendt hjem. Første hold bestod af ældre soldater, der kom fra fronterne i Nordafrika og Rusland. I februar ankom en forhutlet afdeling, der havde været med ved Stalingrad og havde gjort turen gennem Finland (Laplandskrigen) og ned gennem Norge. De medbragte 10 russiske krigsfanger, der arbejdede for dem og boede i gymnastiksalen. Da de rykkede ud lige før befrielsen, kom i stedet 42 tyske flygtninge, som allerede 13. maj flyttede op på Kalø Jagtslot. På grundlovsdag 1945 kunne man tage imod et sommerhold på 36 piger.

Kilde: Rønne højskoles jubilæumsbog 1997. HB 45/12.

RØNSHOVED HØJSKOLE V/FLENSBORG FJORD*

– blev først beslaglagt 10. marts 1945, men det lykkedes forstander Hans Haarder at få udsættelse, så vinterskolen kunne afsluttes på rimelig måde og 24. marts kom godt 200 tyske flygtninge. Sommerskolen måtte aflyses, men i maj blev skolen alligevel fri og der blev samlet en god flok sommer elever med start 19. juni. 14 dage senere måtte eleverne sendes hjem, da Indenrigsministeriet beslaglagde skolen til 300 ikke tyske (allierede) flygtninge og krigsfanger. Et kontingent polske flygtninge overtog hele skolen fra slutningen af juli og frem til 26. november 45. Vinterskolen begyndte på Græsehjemmet i Kollund, men kunne 13. december rykke tilbage på en fri og rengjort højskole.

Kilde: Årsskrift 1945, HB 46/180. Desuden fra årsskriftet 2014: Harald H. Jepsen: Polske flygtninge på Rønshoved 1945.

SKALS HØJSKOLE, V/VIBORG*

Forstander Arne Jørgensen skriver: "... så kom den 9. april 1940, og allerede den 10. kom der ca. 100 tyske soldater og tog skolen i besiddelse. Kun vore private stuer blev ladet i fred. Soldaterne sov på gulvene i tørvestrøelse og fik deres mad fra et feltkøkken, der stod i gården." En uge før maj, hvor sommerskolen skulle begynde forsvandt soldaterne lige så hurtigt, som de var kommet. "Heldigvis blev vi her i byen skånet for mere indkvartering af de "Grønne"", slutter Arne Jørgensen sin beretning.

Tilbage står spørgsmålet, hvorfor blev Skals Højskole beslaglagt samtidig med de tre strategisk vigtige højskoler: Snoghøj, Esbjerg og Helsingør?

Forklaringen må søges i den øverstkommanderende for de tyske styrker i Jylland og Fyn, general Wittke. Han havde udset sig Viborg som hovedkvarter for de tyske besættelsesstyrker. Og trods nogle kampe med danske soldater i Sønderjylland, så nåede han med hovedstyrken frem til Viborg 9. april ved middagstid. Han indkaldte til byrådsmøde kl. 14 og forlangte indkvarteringsmuligheder til 5000 soldater. Det kunne man umuligt skaffe og fra 10. april blev en del mindre tyske afdelinger sendt ud til de omliggende landsbyer. På den måde blev Skals Højskole involveret allerede fra krigens 2. dag.

Kilde: Spanggård: Citat fra årsskrift 2014 fra Lokalthistorisk forening for Skals og omegn. Helmuth Spanggård: Viborg by og egn under besættelsen 1940-45. Frihedsmuseet i Viborg. 2000.

“Kun vore private stuer blev ladet i fred. Soldaterne sov på gulvene i tørvestrøelse og fik deres mad fra et feltkøkken, der stod i gården.”

SNOGHØJ GYMNASTIKHØJSKOLE*

Den 9. april 1940 om morgenen blev tyske soldater landsat fra en stor barkasse på stranden ved højskolen. Soldaterne indtog straks Lillebæltsbroen. Samme dag blev skolen besat af værnemagten frem til 22. juli 40. Sommerskole blev afholdt på Vingsted Mølle. (Nabo til det nuværende Vingsted Center DGI)

Fra 6. februar 1944 blev gymnastikhøjskolen atter besat af tyske soldater og højskoleundervisningen blev flyttet til Hindsgavl Slot og senere til Dalum Landbrugsskole. Sommerskole 44 og vinterskole 44-45 flyttede til Kerteminde Højskole for endelig at slutte på herregården Lundsgaard ved Kerteminde. Her åbnede sommerskolen 3. maj 1945.

Inden de tyske soldater forlod højskolen i maj 1945 ødelagde de så at sige alt. Den lille mose ved vandet blev fyldt op med ammunition og våben. Derefter beslaglagde engelske styrker højskolen som lazaret. Den blev frigivet 22. oktober 45. Efterfølgende rykkede håndværkerne ind, og allerede 15. november kunne man igen modtage elever på Snoghøj.

Kilde: Klara Aalbæk Korsgaard: Anna og Jørgine. Odense Universitetsforlag 1996 samt Ragnhild Laumark-Møller: erindringer på Højskolehistorisk Forenings hjemmeside. HB 46/105.

STEVNS HØJSKOLE*

I forbindelse med besættelsen blev forbindelsen mellem Danmark og Grønland afbrudt. Det oplevede man på Stevns Højskole, hvor man under sommerskolen 1941 havde fem unge grønlandske mænd samt en lærerstuderende som deltagere. Den ene var Erling Høeg, der i 1967 blev valgt som den første grønlandskfødte formand for Landsrådet.

10. april 1945 blev skolen beslaglagt af tyskerne. Ca. 140 unge mænd fra Hitlerjugend indtog skolen. I haven blev der holdt skydeøvelser og drengene drev rundt på egnen for at tigge mad. Den 5. maj om morgenen kunne forstander Marius Skar meddele tyskerne, hvordan de skulle forholde sig. Den 7. maj om aftenen fik de ordre til at forlade skolen inden 24 timer, hvilket skete kort før fristens udløb. Skolen genåbnede som højskole og efterskole allerede 1. juni 1945.

Kilde: Mogens Vig Frederiksen: Et spring af dimensioner - Gymnastikefterskolen Stevns 1894-2019. Gymnastikefterskolen Stevns 2019.

Selvom Snoghøj Gymnastikhøjskole måtte flytte til Dalum Landbrugsskole i sommeren 1944, skulle eleverne opleve det nationale sammenhold med kgl. skuespiller Poul Reumerts besøg med et Kaj Munk-program. På forreste bæk i landbrugsskolens store foredragssal ses længst t.v. forstanderparret Anna Krogh og Jørgine Abildgaard, derefter Poul Reumert, højskolelærerne Trine og Alfred Truelsen og landbrugsskolens forstanderpar Petersen-Dalum. Foto: Lokalhistorisk arkiv for Fredericia og Omegn.

Både de tyske soldater og befalingsmænd viste sig for øvrigt meget hensynsfulde. Særlig soldaterne var interesseret i, hvad der foregik på skolen.”

STORE RESTRUP HUSMANDSSKOLE*

Fem dage før elevernes ankomst til vinterskolen 1943 måtte forstander Balle sende brev ud til de mange tilmeldte elever: ”Da skolen er taget i brug til andet formål, kan vi desværre ikke holde skole foreløbig. Hvorfor De anmodes om ikke af komme, før nærmere besked er givet. Tøjet vil blive returneret, hvis det allerede er afsendt.”

Der stod forstanderen med en skole fyldt af tyske soldater og en flok arbejdsløse lærere. Først et år senere fik skolen mulighed for at genoptage virksomheden. Der blev annonceret efter elever i hele landet, bygningerne blev repareret og rengjorte. Eventyret sluttede dog brat, da skolen få dage før november 1944 igen blev beslaglagt, dog med den lempelse, at man måtte holde højskole i den trelængede hovedbygning. De tyske soldater havde gymnastiksalen, skolekøkkenet, forvalterboligen og øvrige bygninger til rådighed.

Under disse forhold mødte 83 elever op 3. november 1944. Det blev en noget speciel skolevinter. Forstander Balle skrev: ”Både de tyske soldater og befalingsmænd viste sig for øvrigt meget hensynsfulde. Særlig soldaterne var interesseret i, hvad der foregik på skolen.” Først i april 1945 forlod soldaterne Store Restrup.

Sommerskolen 1945 blev planlagt med truslen om ny beslaglæggelse. Der var indmeldt 63 elever, men det lykkedes kun 49 at nå frem til 3. maj. Dagen efter kom befrielsesbudskabet.

Der kom aldrig flygtninge til Store Restrup, men sommerskolen blev til gengæld forlænget helt til oktober.

Kilde: *Store Restrup Husmandsskoles årsskrift 1943-1945* og *HB 46/360*.

STØVRING HØJSKOLE*

Forstander Robert Stærmosen havde købt Støvring Højskole i 1937, men hans politiske engagement i Dansk Samling var nok medvirkende til et fald i elevtallet. Han kom tidligt med i modstandsbevægelsen og var desuden folketingsmand for partiet Dansk Samling fra 1943. Her markerede han en klar modstand imod forhandlingspolitikken.

Nogle af de første nedkastninger af våben og SOE-agenter (SOE = Special Operations Executive, hemmelig

britisk sabotageorganisation) foregik med højskolen som kontaktsted.

Den unge Christian Ulrik Hansen fra Farsø blev efter afsluttet studentereksamen i 1942 ansat som højskolelærer i Støvring. Han drømte om at blive højskolelærer og havde desuden et stort lokalkendskab. Samtidig begyndte han på teologistudiet, men blev hurtigt indfanget af modstandsarbejdet. Her kom han i kontakt med faldskærmschefen Michael Chr. Rottbøll, og fra november 1943 blev han Flemming Junckers nærmeste hjælper i ledelsen af det jyske modstandsarbejde. Arresteret februar 1944 i Ålborg, dødsdømt og henrettet 22. juni 1944 i Ryvangen.

Forstander Robert Stærmosen var blandt de ca. 120 kulturpersoner, som tyskerne internerede som ”gidsler” i Horserødlejren 29. august 1943 og blev frigivet efter nogle måneder. I 1944 rejste Stærmosen illegalt til England og som ny forstander blev Poul Grosbøl ansat 1. januar 1944. I slutningen af januar beslaglagde tyske soldater højskolen. Et lille vinterhold blev indkvarteret på Grangården og Fredsgården, hvor undervisningen blev gennemført. Da man ikke kunne samle elever til sommerskolen 1944, beholdt Grosbøl, der kom fra Husmandsskolen i Høng, sin undervisning der.

Soldaterne på Støvring Højskole blev i februar 1945 sendt til fronten og afløst af ca. 130 tyske flygtninge, der forlod skolen 20. august 1945. Højskolen blev genåbnet november 45 med et stort elevhold.

Kilde: *Bob Ramsing: Chr. U. og hans venner. Historien om en usædvanlig ung modstandsmand og hans vej ind i kampen og døden. Lindhardt og Ringhof. 2018. Årsskrift 1945, HB 46/129. HB 2014/nr. 4, s.30.*

TESTRUP SYGEPLEJEHØJSKOLE, MÅRSLET*

Planlagt besættelse af tyske soldater i maj 43 blev forpurret af forstander Maren Grosen. Hun ønskede ikke tyske soldater indkvarteret hverken på højskolen eller på de nærmeste gårde ”af hensyn til de mange unge sygeplejeelever.”

15. april 1945 blev skolen dog beslaglagt til flygtninge. Maren Grosen & Ingrid Kaae lavede juleaften for alle i 1945. Pil Dahlerup – seks år og lærerdatter – legede med børnene. 140 flygtninge rejste 13. februar 1946. Testrup Højskole var dengang ejet af Dansk Sygeplejeråd.

Kilde: *Episoder i Mårslet Sogn fra besættelsesårene. Lokalhistorisk Forening, Mårslet Egnsarkiv 1994. Testrup Højskoles Årsskrift 1945, HB 46/106.*

TOMMERUP HØJSKOLE*

Beslaglagt 22. marts 1945 – 1. marts 1946 til flygtningeindkvartering.

Kilde: *N. Thing: Tommerup Højskole gennem 70 år, 1906-1976. 1978.*

TRY SYGEPLEJEHØJSKOLE, DRONNINGLUND

– kunne holde sin undervisning i gang uden at have været forulempet af ”de fremmedes” tilstedeværelse i landet.

Kilde: *Citat fra skolens Årsskrift 1945, HB 46/128.*

TØLLØSE BAPTISTHØJSKOLE*

Skolen blev med få timers varsel beslaglagt 14. februar 1945 af en luftværnsbataljon fra østfronten på knap 300 mand. 70 elever blev indkvarteret privat og undervisningen flyttet til Baptistkirken, hvor krypten blev spisesal og undervisningslokale. 7. maj forlod soldaterne højskolen og sommerskolen åbnede en måned senere i juni 1945.

Kilde: Kurt Gjerrild, tidligere forstander.

UBBERUP HØJSKOLE V/KALUNDBORG

Vinterskolen 44/45 afviklet med 67 elever. Skolen beslaglagt til flygtninge 22. april 1945, men beslaglæggelsen blev aldrig gennemført. Situationen omkring 3. maj medførte dog, at sommerskolen med 45 elever blev forsinket 14 dage.

Kilde: Skolens Årsskrift 1945. HB 46/238.

ULDUM HØJSKOLE

Højskolen har været helt fri for beslaglæggelse. Sommerskolen 1945: 154 elever.

Kilde: Skolens Årsskrift 1945. HB 46/57.

VALLEKILDE HØJSKOLE, HØRVE

"Skolen har under hele krigen arbejdet næsten uforstyrret, en lykke der kun er blevet få af de større højskoler til del." *Citat af forstander Uffe Grosen i Årsskriftet 1945. HB 46/56.*

VESTBIRK HØJSKOLE, V/HORSENS*

Skolen blev beslaglagt 16. juli 1944 som kvarter for 70 tyske soldater. Fra 14. – 22. april 1945 blev dette tal forøget med 200 soldater og 10 krigsfanger. Men selv disse år blev der holdt højskole og forskellige elevarrangementer.

Kilde: Skolens Årsskrift 1945. HB 46/57.

VESTERDAL HØJSKOLE V/MIDDELFART

Højskolen har haft et roligt arbejdsår uden besværigheder med besøg af fremmede, men ved at huse "underjordiske" har vi alligevel haft krigen inde på livet.

Citat af Forstander Gaarde i Årsskriftet 1945. HB 46/213.

VINDING HUSMANDSSKOLE, VEJLE

"Jeg er på et tidspunkt blevet fortalt, at tyskerne kom på besøg, men at det lykkedes den daværende forstander at bilde dem ind, at der huserede en meget smitsom sygdom på skolen, hvorefter de opgav interessen. Om historien er sand ved jeg naturligvis ikke, men de beslaglagde i hvert fald ikke skolen."

Kilde: mail fra forstander Mogens Sønderup 5. maj 2020.

VRÅ HØJSKOLE*

Vinterskolen 1944-45 kom efter jul op på 82 elever. Under truslen om en eventuel beslaglæggelse var forstander Arne Brandt Pedersen først i november 1944 cyklet til "vort eventuelle tilholdssted Skøttrup Østergaard, hvis vi skulle opleve samme skæbne som Aaby Højskole. Dagen efter lagde jeg en evakueringsplan frem for eleverne. 50 karle ville med til Skøttrup, men 30, navnlig de yngste ville i givet fald rejse hjem og gemme deres højskoleophold til senere."

Fastelavnsmandag 21. februar 1945 kom ordren: Højskolen skal være rømmet onsdag aften. 18 vognlæs og tre lastbiler flyttede skolens køkken, skolemøbler og bohavede 11 km til Skøttrup, hvor lærere og 61 elever fuldførte vinterskolen til afslutningen langfredag 30. marts.

Dagen efter rejste forstander Brandt Pedersen til Flensborg for at tale ved et dansk ungdomsstævne, som var en mindesammenkomst for det sidste års faldne. Brandt havde tidligere været lærer ved Duborg-Skolen og oplevede nu en by præget af krigens tunge skæbne.

Højskolen var kaserne for tyske soldater, der senere blev afløst af tyske flygtninge.

I april måtte man dog erkende, at sommerskolen næppe kunne gennemføres. Derimod blev højskolens traditionelle mødevirksomhed og de korte tre-dagskurser afholdt på Skøttrup Østergaard. Det traditionelle fire-dags efterårsmøde blev dog afholdt på Afholdshotellet i Vrå.

20. oktober 1945 blev skolen frigivet og det nye vinterhold på 42 elever, indtog de renoverede bygninger i Vrå 5. november 1945.

Kilde: Højskolens Årsskrift 1944 og 1945. HB 46/128.

AABY HØJSKOLE (ÅBYBRO)*

Skolen var beslaglagt fra 11. november 1943 – 10. maj 45 af tyske soldater, hvorefter der kom flygtninge frem til 3. juli 1945. Skolen blev dog først frigivet 1. januar 1946 og håndværkere kunne gå i gang med en grundig restauration. Skolen blev genåbnet 3. maj 1946.

Kilde: Meddelelse fra Lokalhistorisk forening for Aaby sogn 1996. HB 46/388.

Af landets 59 højskoler
var 41 periodisk beslaglagt af værnemagten.
På Fyn blev samtlige højskoler – på nær en enkelt
– overtaget af tyskerne, i Jylland drejede det sig om tre
fjerdedele, og øst for Storebælt blev lige godt halvdelen
"beslaglagt til andet formål".